

Calluna

39(3) 2022

Calluna

ÅRG. 39 2022 NR 3
ISSN 2000-2335

Utgiven i samarbete mellan

VÄSTERGÖTLANDS BOTANISKA FÖRENING och

BOTANISKA FÖRENINGEN I GÖTEBORG

Redaktör: Birgitta Herloff Ansvarig utgivare: Gösta Börjeson

Redaktionskommitté: Eva Andersson, Evastina Blomgren, Kurt-Anders Johansson, Michael Johansson, Erik Ljungstrand

VÄSTERGÖTLANDS BOTANISKA FÖRENING

Bankgiro: 5155-4400 Årsavgift: 150 kr
Adress: c/o Studieförbundet Göteborg-
Sjuhärad
Yxhammarsgatan 8-10 503 31 Borås
Hemsida: <http://vbotaniskaforening.se>
E-post: info@vbotaniskaforening.se

STYRELSE:

Ordf: **Gösta Börjeson**
Dammgatan 10 566 32 Habo
036-40611 / 0705-957096
gosta.borjeson@telia.com

V ordf: **Lennart Sundh, SUNDH MILJÖ**
Odengatan 24 C 521 46 Falköping
0709-667959
sundh.miljo@telia.com

Sekr: **Peter Laudon**
Ryttaregårdsvägen 14 532 73 Varnhem
0511-60586 / 0706-520911
peterlaudon1@gmail.com

Vice sekr: **Rolf-Göran Carlsson**
Södra Bergvägen 13 541 31 Skövde
0500-471411 / 0705-713435
rolf-goran.carlsson@telia.com

Kassör: **Olof Janson**
Kårtoorp 1 533 97 Götene
0511-53026, 53016 / 0705-690386

Övriga: **Rolf Enander**
Skrivaregården 303 523 62 Vegby
0321-72500 / 0730-495873
rolf.enander@telia.com

Kurt-Anders Johansson
Henrik Gjutes gata 36 B 541 45 Skövde
0500-411780 / 0706-301736
johansson.kurt-anders@telia.com

Michael Johansson
Bodagatan 27 507 42 Borås
0704-552247
ambrosia20@live.se

Martin Jonsson
Kvarnbacken 52 441 57 Alingsås
0704-301148
bauraurum@hotmail.com

Erik Ljungstrand (se högerspalten)

Enar Sahlin
Ekgränden 2 438 53 Hindås
0301-10848 / 0706-604919
enar.sahlin@telia.com

BOTANISKA FÖRENINGEN I GÖTEBORG

Plusgiro: 52 41 55-9 Årsavgift: 150 kr
Adress: Botanhuset
Box 461 405 30 Göteborg
Hemsida: <http://www.bfig.se>
E-post: botaniska.foreningen@bfig.se

STYRELSE:

Ordf: **Johan Grudemo**
Slottsskogsgatan 9 A 414 53 Göteborg
0725-032320
johan.grudemo@hotmail.com

V ordf: **vakant**
Sokr: **Erik Ljungstrand**
Järkholmsvägen, pl 614 436 56 Hovås
0708-559628

V sekr: **Ragnhild Crawford**
Önneröd 150 442 72 Kärna
0303-226123 / 0766-226123
ragnhild.neil.crawford@gmail.com

Kassör: **Sören Svensson**
Båtsman Gräs gata 11 422 57 Hisings Backa
031-523865 / 0703-222403
soren.svensson44@outlook.com

Övriga: **Claes Gustafsson**
Storesandsvägen 7 430 82 Donsö
0703-210641
claes.gustafsson@bioenv.gu.se

Uno Unger
Västes gata 23 426 53 Västra Frölunda
0704-821211
uno.unger44@gmail.com

Börje Wernersson
Heljereds Byväg 13 428 36 Källered
0737-255678
borje.wernersson@gmail.com

Floraväktarsamordnare: Enar Sahlin
Exkursionskommitté: Eva Andersson, Johan Ennerfelt,
Johan Grudemo, Lars Johnson, Erik Ljungstrand
Eftersitskommitté: vakant
Hemsidesansvarig: Aimon Niklasson
Botanik i Väst-ansvarig: Börje Wernersson

VBF

Rapportmottagare: Lennart Sundh
Floraväktarsamordnare: Michael Johansson, Enar Sahlin
Exkursionskommitté: Peter Laudon, Erik Ljungstrand
Hemsidesansvarig: Lennart Sundh
Botanik i Väst-ansvarig: Lennart Sundh

Fortsättning se vidstående spalt

Ordföranden i VBF har ordet

Gösta Börjeson

Dammgatan 10, 566 32 Habo, gosta.borjeson@telia.com

Bästa botanikvänner!

Så har jag för tredje gången tagit över som ordförande i föreningen vid ett välbesökt årsmöte på Kinnekulle. Intressanta exkursioner leddes av Olof Janson, som kunde visa på nya fynd av krutbrännare och tovsippa, trots att vädret inte var det bästa.

Denna gång efterträder jag Birgitta Lindqvist, som gjort ett mycket bra jobb under många år. Vi tackar henne för det arbete hon lagt ner i VBF och hoppas vi kan fortsätta i samma anda.

Nu när utflyktsguiden har publicerats har vi diskuterat vilka andra projekt som vi kan ta oss an förutom floraväkteriet. Förslaget har då kommit upp att göra en Kinnekulleflora till hundraårsminnet av den som Skårman gjorde. Det är ett väl avgränsat projekt som skulle kunna göras inom rimlig tid. Om basenheten väljs

Birgitta avtackas på Kinnekullegården 220526

Belladonna på Kinnekulle

till km²-rutorna i rikets nät, blir det drygt 90 rutor. Kurt-Anders Johansson funderar över en relevant fältlista att arbeta med och tar gärna emot önskemål om att boka områden att inventera. Turer på berget i sommar har redan givit intressanta fynd som belledonna, såråka, mellanhäxört och stenfrö. Nästa säsong hoppas vi kunna dra i gång inventeringarna på allvar.

Exkursionsverksamheten skall komma igång nu i höst med nya program. ”Botaniska besöksmål” kommer att ligga till grund för mycket, men också nya fynd inom vårt område kan vara värda att visa upp.

Botaniska Föreningen i Göteborg

Program för perioden september 2022 - februari 2023

Torsdag 29 september, kl. 19:00: Bokauktion. Donerad botanisk litteratur från ett antal av våra medlemmars bibliotek, i synnerhet från Anders Bertilssons, kommer att auktioneras ut av Lars Arvidsson. Auktionen äger rum i sal 1 på Botarhuset. En möjlighet att granska böckerna i förväg erbjuds från kl. 18:00. Det går inte att inlämna några skriftliga bud i förväg, utan endast att ropa själv (eller genom ombud). Endast kontant betalning på plats accepteras och inropad litteratur skall medtagas direkt. Observera att denna givenhet endast är öppen för medlemmar i BFiG.

Torsdag 27 oktober, kl. 19:00: Växter jag mött. Traditionsenligt visar medlemmar bilder från årets aktiviteter. Alla *medlemmar i BFiG* är denna aften varmt välkomna att dela med sig av årets fynd och botaniska upplevelser från när och fjärran. Du kan ta med dig digitalfoton, dior eller pappersbilder, herbarieark eller konvolut för att visa dem för oss andra. Du kan berätta om goda minnen, framföra "allmänna funderingar" eller delge tips på intressanta utflyktsmål. Anmäl dig gärna till ordföranden redan några dagar i förväg, så att han kan planlägga kvällen på bästa sätt. För digitala bilder gäller att dessa helst bör föreligga i "rent" JPEG-format eller som powerpoint, och kom gärna en halvtimme innan för att kontrollera att allt fungerar (om du är lite ovan bildvisare).

Onsdag 9 november, kl. 19:00: Bestämningskväll. *Erik Ljungstrand* hjälper till att bestämma nordiska kärl- och sträfväxter som ni inte lyckats namnge eller kanske känt er osäkra på, samt presenterar den viktigaste bestämningslitteraturen avseende dessa. Vilka karaktärer är goda? Vilka är mindre bra? Tag med er de belägg eller fotografier som ni undrat över, eller lyssna bara och lär. Samling vid entrén.

Torsdag 24 november, kl. 19:00: Södra Vätterbygdens flora. *Magnus Thorell* låter oss ta del av arbetet bakom den i fjol (äntligen) utkomna floran över Jönköping och dess omgivningar. Södra Vätterbygden ligger i ett övergångsområde, där en västlig flora möter en östlig, mer kontinental. Särskilt artrika lokaler är Taberg och Huskvarnabergen. Botaniska Sällskapet i Jönköping startade en botanisk inventering av området år 1966, och denna ansågs vara i stort sett klar år 1981. Efter ett långt uppehåll "omstartades" floraskrivandet år 2015, och nu har boken kommit ut. Möjlighet kommer att finnas att inköpa boken i samband med föredraget.

Torsdag 15 december, kl. 19:00: Ny digital utflyktsguide för Halland. Vi får höra *Börje Wernersson* berätta om den nya digitala utflyktsguiden som publicerades i våras på Hallands Botaniska Förenings hemsida. Guiden, som innehåller 58 intressanta lokaler från alla Hallands kommuner, kan laddas ned gratis från HBF:s hemsida. Den vänder sig i första hand till den botanikintresserade allmänheten. Föredraget kommer att ge flera exempel på lokaler ur guiden, hur den togs fram och hur den är utformad, samt informera om varför den endast utgavs i digitalt format - utmärkt som "färskvara" men inte särskilt bra för att bevara information till eftervärlden.

Torsdag 26 januari 2023, kl. 19:00: Hagar på Tjörn. *Ingemar Jonasson*, vår mångåriga medlem, presenterar den bok med ovanstående titel som han gav ut år 2020. Boken baserar sig på en nyinventering av ett flertal betesmarker på Tjörn, utgående från den länsstyrelserapport som Svante Hultengren sammanställde efter omfattande ängs- och hagmarksinventeringar år 1989, "Ängar och hagar på Tjörn". Vi kommer att få ta del av jämförelser mellan inventeringarna, utvisande vad som verkar ha hänt under drygt trettio år, liksom något om arbetet med att bevara kvarvarande värdefulla områden.

Torsdag 23 februari 2023, kl. 19:00: Alpflorea från *Campanula alpina* till *C. alpestris* och mycket däremellan. *Johan Grudemo* berättar och visar växtbilder från Alperna. Föredraget kommer att handla lite om Alpernas geologi och dess betydelse för växternas utbredning, både med avseende på berggrund och gångna istider. Johan kommer att presentera några av de finaste botaniska platserna i Alperna och berätta lite om vad man kan finna på dessa platser. Han kommer att tala om artbestämning och presentera lite olika bestämningslitteratur. Som hjälp vid bestämning har han med hjälp av t ex *Flora Europaea* sammanställt bestämningsnycklar för olika växtgrupper. Den som vill ta del av dessa bestämningsnycklar kan ta med ett USB minne för nerladdning efter föredraget.

LOKAL för våra föredrag är, om inget annat anges, Botanhusets (f.d. Botaniska institutionens) hörsal på Carl Skottsbergs gata 22 B i Göteborg.

Tyvärr går det inte att ställa upp husets entrédörr i samband med mötena, men någon medlem kommer att finnas i närheten av entrédörren för att släppa in dem som kommer i tid. Om du skulle råka bli försenad till ett föredrag kan du knacka på hörsalens bakre fönster (gå uppför backen till vänster om entrén), så kommer det snart någon och öppnar för dig.

ALLA är välkomna till föredragen häröver, vilka arrangeras av Botaniska Föreningen i Göteborg, även de som (ännu) endast är medlemmar i Västergötlands Botaniska Förening, liksom vänner och bekanta till medlemmarna. Vi samarbetar dessutom med Studieförbundet.

Botaniska Föreningen i Göteborg & Västergötlands Botaniska Förening

Exkursionsprogram 2022 - Del 2

För exkursionerna gäller:

- Med tanke på pandemin är det inte säkert att vi kan genomföra alla planerade exkursioner. De kan ställas in med kort varsel. Det krävs anmälan för att få delta.
- **Deltagande i exkursion ska anmälas till Johan Grudemo** (0725-032320, gärna med SMS, obs ring ej dagtid på vardagar) **eller till exkursionsledaren/annan om så anges i texten nedan.** Ange vilken exkursion det gäller, namn, telefon. Vi kan ha ett begränsat deltagarantal. Endast de som är anmälda kan informeras om sena ändringar i programmet eller om exkursionen skulle behöva ställas in (kontrollera gärna även på www.bfig.se eller *Botanik i Väst* på Facebook). Anmäl dig helst inte mer än en vecka i förväg, om inget annat anges i texten nedan.
- Fältklädsel, inklusive stövlar, rekommenderas, om inte annat anges. Glöm inte lupp och anteckningsbok!
- Ta med matsäck – även på kvällsturena, om du så önskar.
- Vi hoppas kunna arrangera samåkning, men aktuell information ges efter anmälan. Margreteberg används ibland till samlingsplats och är en ljusgul trävilla belägen på Margretebergsgatan 4 och västsydväst om hållplatsen Botaniska Trädgården, bort mot Slottsskogsvallens idrottsplats. Rekommenderad ersättning till bilägaren är 28 kronor per mil, att fördelas mellan alla i bilen (alltså även föraren), om inte annat har avtalats.
- Till exkursionerna är även icke medlemmar välkomna att följa med, men vid i programmet angivet begränsat deltagarantal gäller krav på medlemskap (i BFiG eller VBF) redan vid anmälan.
- Eventuella frågor ställs till Eva Andersson (031-583141), Lasse Johnson (0767-668220), Peter Laudon (0706-520911) eller direkt till exkursionsledaren.

Söndag 2 oktober kl. 9:30 - cirka 18:30, Jordstjärneexkursion i Kinne härad (371 km²) där elva jordstjärnearter har hittats. Nio av dessa (däribland mörk, hårig, rödbrun och sträv) får vi se denna dag. Vi besöker också de tidigare växtplatserna för blom- och hög jordstjärna. Dessutom får vi se hur jordstjärnor kan klättra i träd och växa i träd. Vi avslutar med stäppjordstjärnans tidigare växtplats vid Ekudden i Mariestad. Jordstjärnedoktorn Stellan Sunhede deltar. Ledare är *Olof Janson*, 0705-690386, anmälan dit. Samling vid Källby kyrka i Kinnefjärdings härad. Samarrangemang mellan Västergötlands Botaniska Förening och Götene-Kinne kulle Naturskyddsförening med flera.

Söndag 23 oktober kl. 10:00 - 14:30. Lavexkursion till Tofta, Kungälv med *Lars Arvidsson & Svante Hultengren*. Under dagen besöker och utforskar vi området kring Tofta naturreservat i Kungälvs kommun. Vid Tofta herrgård växer en del äldre ädellövträd av alm, ask, lind och lönn, och vid uppfarten mot herrgården finns en vacker almallé (dessvärre angripen av almsjukan). Här växer bland annat rariteter som almorangelav, kraterangelav, mörk kraterlav, röd pysslinglav och dvärgrosettlav. Efter att ha kikat lite på denna exklusiva lavmiljö beger vi oss till naturreservatets parkering och utforskar därefter lavfloran på strandklippor och hållmarker utanför Äggdal - en av lichenologer tämligen utforskad plats. Anmälan till Johan Grudemo (0725-032320, helst med SMS). Preliminär mötesplats vid första lokalen: Parkeringen vid Tofta herrgård.

Exkursion till Kreta 2023

Johan Grudemo och *Lasse Johnson* planerar att ordna en exkursion till Kreta för medlemmarna i de botaniska föreningarna. Resan kommer att vara 7-10 dagar (beroende på flygmöjligheter) i påsktid 2023, dvs under perioden 7-16 april. Innan planeringen görs är det viktigt att veta om det finns intresse att delta. Om du vill göra en intresseanmälan ska du göra det via e-post till johan.grudemo@hotmail.com helst senast den 15/9. Resan kommer att börja i Chania vilket betyder att deltagarna ska köpa sin egen flygbiljett efter förslag från reseledarna.

Möjlig Kreta-art, *Ebenus cretica*.

Möjlig Kreta-art, *Paeonia clusii*,

Börjes blomkluringar

Hellre två hål i väggen än mist-el
 Hellre göra egna bullar än b-ak-leja
 Florans eldare: Pyr-Ola
 Hellre hjortunga än lyft man gjort tunga
 Är man vaken får man en nattglim-t

In memoriam

Per-Arne Andersson

17 juni 1947 – 4 mars 2022

Dalslandsbotanisten Per-Arne Andersson, Ånimskog, har avlidit efter en längre tids sjukdom. Han blev 74 år gammal. Per-Arne sörjes närmast av sambo Karin samt barnen Johan, Emma och Ola jämte barnbarn. Han är mest känd som författare till *Flora över Dal* 1981.

Per-Arne kom tidigt att intressera sig för naturen i hembygdens Alingsås. Redan i början av 1960-talet utgjorde en fjällvråk ”en tändande gnista” för naturintresset. Det var under en vintrig fågelexkursion med skolan till Nohlagaviken vid Mjörn. Fågelintresset utvecklade han i en nystartad lokalklubb av fältbiologerna. Han kom att ingå i en grupp aktiva biologer som bland annat innehöll personer som Lennart Andersson, Karl-Henrik Larsson och Roger Olsson. Så småningom kom intresset att utvidgas till växterna och vyerna vidgades. Under en inventering av Örekilsälven för länsstyrelsen 1971 visade det sig att litteraturen var minst sagt knapphändig och det enda verk som behandlade hela Dalslands flora var L.M. Larssons *Flora öfver Wermland och Dal* från 1868. Det stod nu klart att en ny flora vore angelägen och Per-Arne tog kontakt med professor Hugo Sjörs i Uppsala som menade att man mycket väl skulle kunna disputera på en ny undersökning av Dalslands växter. Och så var arbetet i gång. En uppgift som visade de sig vara långt mer arbetskrävande än man kunnat ana.

För att klara av detta sisufosarbete hyrde Per-Arne och familjen manbyggnaden till gården Skuggetorp i Steneby mitt i Dalsland. Denna gård kom att bli centralpunkt för inventeringen. För att klara fältundersökningen kom ett tjugotal botanister att engageras och som under åren 1973–1978 ägnade somrarna åt att genomkorsa landskapet på jakt efter rara växter. Stor nytta hade Per-Arne också av medlemmarna

i den nystartade *Dalslands Botaniska Förening* och dess minst sagt dynamiske ordförande Torsten Örtenblad. Denne kunskapstörstande skolman hade en fullständigt gränslös energi och var ständigt i fält och letade örter. Sedan blev det otaliga samtal kvällstid då allt skulle berättas. Per-Arnes tålmod var stort och mycket tid gick åt att per telefon förstå var Torsten varit någonstans och vad han funnit. Men bidraget från honom och de andra medlemmarna i föreningen tillförde mycket vetande.

Författaren till dessa rader deltog tidigt i inventeringen av Dalslands växter. I korthet gick det hela ut på att man bestämde sig för vilken av alla de 165 rutorna (5×5 km) som skulle inventeras under dagen. Sedan lade man upp en tänkt resroute. Vanliga arter som påträffades noterades på en enkel krysslista eller, om de var litet ovanligare, dokumenterades noggrannare. Svårbestämda arter togs med hem för närmare undersökning. Alla lokaluppgifter skrevs in på gammaldags registerkort, så här före datoreernas intåg. Det var en verkligt trivsamt och lärorik tid på Skuggetorp med ivriga diskussioner om vad dagens fynd kunde vara för något. Ibland ville Per-Arne omedelbart se platsen för ett intressant fynd och då var det bara att slänga sig i bilen och vända åter för en kvällsexkursion. Vid något tillfälle hade vägverkets slåttermaskin gjort rent

hus under mellantiden. Men det gick ändå att leta fram några kvarglömda strån som belägg.

Flora över Dal, på vilken Per-Arne Andersson disputerade i Uppsala 1981, är en av de första moderna provinsflororna. Den kom att följas av en rad andra liknande böcker runt om i landet och utgivningen av nya lokalfloror pågår som bekant ännu.

Utöver Flora över Dal har Per-Arne publicerat flera floristiska och växtgeografiska arbeten, inte minst en växtgeografisk/ekologisk undersökning av Skånes flora tillsammans med Gunnar Weimarck, 1996. I denna hade man digitaliserat och databehandlat fyndmaterialet. Läsverd är också Per-Arnes framställning i Bäcke sockenbok om de minst sagt originella bröderna Carl och Sixten Bergström som hade lanthandeln på Arket men som mest intresserade sig för att samla mossor och lavar. Deras samlingar omfattar tusentals kollektioner som numer finns i Göteborgs Universitets herbarium.

Efter disputationen kom Per-Arne att verka som lärare, bland annat som lektor i biologi vid gymnasier i Åmål och Säffle.

Vi minns en skarpsynt och kritisk fältbotanist, en trägen arbetare i den dalsländska örtagården och icke minst, en mycket vänlig och mycket hjälpsam person.

Lars Arvidsson

Några maskrosfynd under våren 2022

Erik Ljungstrand

Järkholmsvägen, pl 614, 436 56 Hovås

Foton: Eva Andersson

Under de senaste åren har Stig Ingvarsson och Åsa Wiberg på Tjörn ägnat mycken tid åt studier av Bohusläns *Taraxacum*-flora. De har också gjort ett stort antal fina fynd av "ädelmaskrosor", i synnerhet på Utänge ö i Stenkyrka socken, bland vilka särskilt kan nämnas hela fyra olika arter bland strandmaskrosorna *Taraxacum* sect. *Palustria*: östersjömaskros *T. balticum*, smalfjällig strandmaskros *T. egregium*, sankmaskros *T. pseudosuecicum* och strandmaskros *T. suecicum*. Dessutom fanns det även åtskilliga intressanta arter ur de "ädra" sektionerna dvärgmaskrosor *T. sect. Obliqua*, sandmaskrosor *T. sect. Erythrosperma*, kärmaskrosor *T. sect. Celtica*, fläckmaskrosor *T. sect. Naevosa* och ängsmaskrosor *T. sect. Hamata*. För kontroll av bestämningar har huvudsakligen Hasse Rydberg och jag själv svarat, även om några svårare frågor gått vidare till taraxacologins vördnadsvärde "nestor", dansken Hans Øllgaard i Viborg.

Stig hade frågat mig om man inte skulle kunna genomföra en dagstur upp till Västgötabergen för att studera de därstädes förekommande strandmaskrosorna – och då i synnerhet kalkmaskros *T. decolorans* och västgötamaskros *T. vestrogothicum*, vilka bägge ej är kända från Bohuslän; den sistnämnda torde blott finnas i Västergötland i hela världen. Jag hade sett dessa arter tidigare och kände väl till deras lokaler, men enligt "Artportalen" hade västgötamaskrosen över huvud taget ej setts sedan år 2015, och man befارade att den skulle kunna vara utdöd. Flera intresserade kom att få kunskap om denna

Kalkmaskros *Taraxacum decolorans*.

vår planerade "maskrosjakt" och önskade även de delta, däribland Åke Svensson och Charlotte Wigermo från östra Skåne, samt Uno Unger och Eva Andersson från Göteborg, varför slutligen sju personer samlades söndag 15 maj strax utanför Falköping.

Jag ledde dem till några av Falbygdens allra bästa alvar- och kalkfuktängslokaler: Karleby hed, Bygdegården i Dala, Skogastorpskärrer i Högstena, Högstena alvar, Öja hed i Södra Kyrketorp samt Djupadalen i Dala. Vi fick se stora mängder med (vanlig) strandmaskros och kalkmaskros, den förstnämnda fick oss att citera Ingemar Jonassons bevingade ord: "bara vanlig *suecicum*", men den senare var ny för flera av deltagarna. Däremot fann vi mycket få exemplar av de på Falan avsevärt sällsyntare arterna

östersjömaskros och sankmaskros, den förstnämnda blott vid Bygdegården, den senare även på Öja hed. Letandet efter västgötamaskros såg till att börja med tämligen dystert ut; i de smärre områden där jag tidigare hade sett den visade sig alla blommande maskrosor tillhöra andra arter, och det är nödvändigt med blommor, eftersom bladformen nästan helt överensstämmer med den hos den "vanligare" kalkmaskrosen. Vid Bygdegården hittade jag dock ett vackert exemplar som jag förmodade var just västgötamaskros, men tyvärr bar det ingen blommande korg, utan blott en i frukt och en i knopp. Genom att med min säkerhetsnål (samma som jag mäter rosornas stiftkanaler med) försiktigt peta loss några innerholkfjäll på korgknoppen var det dock möjligt att se att detta individ skulle utveckla ytterkronor med bruna strimmor, detta avgjorde bestämningen: kalkmaskros saknar dessa strimmor. De andra artskiljande karaktärerna, förekomst av pollen och gulgröna märken hos västgötamaskros (gentemot avsaknad av pollen och rent gula märken hos

kalkmaskros) kunde vi däremot inte vid detta tillfälle verifiera. Men vi hade i varje fall visat att västgötamaskrosen inte var utdöd (ännu); ett levande individ var med full evidens påvisat vid Bygdegården i Dala! Måhända kan arten även fortleva på Österplana hed, där jag fordom har sett den, men denna dag hade vi inte tid att också besöka Kinnekulle.

Kvällen därpå, måndag 16 maj, hade vi styrelsesammanträde i Botaniska Föreningen i Göteborg, hemma hos Birgitta Herloff i Masthugget. Jag var "ute i sista sekunden", men råkade ändå "i ögonvrån" få syn på en spektakulär maskros ute vid Kjellmansgatan när jag skyndade förbi. Då insåg jag inte annat än att det rörde sig om en av de ovanligare ängsmaskrosorna, men under vårt sammanträde "bearbetades" synbilden, och när vi var färdiga var jag i stort sett säker på att det var fråga om Bökmans maskros *Taraxacum boeckmanii*, en mycket ovanlig art i Sverige, endast känd från färre än 20 lokaler i Halland, Bohuslän och Västergötland, och blott angiven från nio "moderna" fynd (efter år 2000). Det var helt mörkt när vi var

Västgötamaskros *Taraxacum vestrogothicum*.

Västgötamaskros, vilket härmed bevisas.

Bökmans maskros *Taraxacum boeckmanii*.

färdiga, men nästa dag studerade jag de belägg som fanns i Herbarium GB och repeterade vad som stod om Bökmans maskros i litteraturen, varvid jag blev än mer övertygad om att mitt namnförslag var rätt. Detta besannades också helt vid mitt återbesök på lokalen, en nordvärd grönstensbrant på Masthuggsberget mitt emot Mattssonslidens avfart. Där prunkade två vackra exemplar strax intill varandra, båda med åtskilliga korgar, och några meter därifrån växte ett tredje, mindre individ utan blommor. Denna art har inte noterats i Göteborgstrakten på länge, men det finns tidigare fynd härifrån. När jag berättade för Stig Ingvarsson om detta fynd nämnde han att han hade samlat en maskros ute på Utänge ö i fjol, som han misstänkte kunde vara just Bökmans maskros. Han nämnde också att han trodde sig ha hittat en annan

mycket rar ängsmaskrosart, grönsvalt maskros *T. hamiferum* (syn. *T. atrovirens*) vid Mittsundsviken i Klövedals socken på nordvästra Tjörn, och vi kom att tala om hur man känner igen denna sällsynthet, som bara är känd från ett tjugotal fynd i södra och västra Götaland, varav blott fyra rapporterats efter år 2000; den erinrar mycket om en småvuxen (ähta) ängsmaskros *T. hamatum*, men skiljer sig från denna bland annat genom att vissa innerholkfjäll är parvis sammanvuxna.

Onsdag 18 maj deltog jag i Marie Hurtigs kvällsexkursion till Gunnebo slott med omgivningar i Fässbergs socken. Hon hade mycket att visa och mycket intressant att förtälja om växterna, inte minst olika kulturhistoriska aspekter; det var en synnerligen lyckad exkursion. Dock kan man fråga sig om inte "dagens fynd" gjordes av mig när jag i hagen nordväst om slottet råkade få syn på ett enda individ av just grönsvalt maskros! Detta mitt fynd väckte stort intresse bland de deltagare som intresserar sig för maskrosor, och plantan blev vederbörligen fotograferad ur alla vinklar. För övrigt såg vi under samma tur ett individ av (ähta) ängsmaskros samt åtskilliga av den (hos oss i Sverige) vanligaste arten i sektionen, lövmaskros *T. hamatiforme*; här till kom rätt så många olika arter av ogräsmaskrosor *T. sect. Ruderalia* (syn. *T. sect. Taraxacum*), däribland den lättigenkännliga (och "halv-ädra") rundmaskrosen *T. ancistrolobum*. Givetvis såg vi även mycket annat av Gunnebos speciella flora, bland annat de fyra "gräsfröinkomlingarna" vitrapunkel *Phyteuma spicatum* (två individ allaredan i blom!), vitfryle *Luzula luzuloides*, parkgröe *Poa chaixii* och gullhavre *Trisetum flavescens*; däremot hade "parkfibblorna" *Hieracium* spp. ej hunnit så långt ännu.

Blodroten blev en besvikelse

Jörgen Grahn (text och foto)

Peppareds Torg 12, 431 50 Mölndal, grahn@snipabacken.se

Den andra mars 2019 var jag ute och gick med en bekant i skogen söder om Mölndal och väster om Källered. Vi gick på Torrekullaleden där den följer ostgränsen av Sisjöns skjutfält, när jag föreslog att vi skulle vika av upp på Knaxås och titta på utsikten. Mitt sällskap brakade iväg upp mot toppen, och jag hamnade på efterkälken. Någonstans på sluttningen, i tallskogen, såg jag en bladrosett av någon fingerört. Jag reflekterade inte så mycket, utan tog ett foto och skyndade vidare för att komma ikapp.

När jag i efterhand gick igenom mina foton insåg jag att jag inte visste vad det var för art på fotot. Det visade en vacker rosett av mörkgröna, kala, lite glänsande, tre- och femfingrade blad, uppenbarligen en *Potentilla*, men vilken?

Potentilla sp., Knaxås, Mölndal den 2 mars 2019.

På plats hade jag föreställt mig femfingerört *Potentilla argentea* som hade spritts från hållmarken på toppen och kanske fått en chans efter torkan 2018. Men det växer ingen femfingerört där (bara bergsyra, bergglim och lavar) och övervintrade blad av femfingerört som jag jämförde med såg dessutom inte sådana ut.

I mitten av maj återvände jag till Knaxås för att hitta fingerörten för artbestämning. Jag misslyckades. Jag visste var vi hade lämnat stigen, och ungefär var vi kom upp på platån, men i övrigt var fotot det enda jag hade att gå på. Det visade kanten av en nedväxt sten, tallbarr, blåbärsris och dött lingonris. Men det fanns många nedväxta stenar i den stilen på berget, och mycket blåbärsris.

Så jag återfann inte fingerörten i maj 2019. Däremot hittade jag en buske av rött oxbär *Cotoneaster integerrimus* (syn. *C. scandinavicus*) i en glänta i nordvästssluttningen. Det var nog då jag började fundera på om den mystiska fingerörten kunde vara en relik.

Knaxås, och andra höjder i norra delen av Sandsjöbackaterrängen, var trädlöst utmarksbete fram till 1900-talet; redan en karta från 1694 beskriver bara berg, mossar, "smått ene" och ljung. Området är idag mycket artfattigt, men man kan se rester av en tidigare flora på små refuger i sluttningar och rasbranter. Det finns svaga bestånd av slån och stenros i vissa branter,

och på några ställen har jag hittat enstaka exemplar av slätterfibbla *Hypochaeris maculata*, tjärblomster *Viscaria vulgaris* och liten blåklocka *Campanula rotundifolia*.

Det här fick mig att fundera på övriga fingerörter. Då låg småfingerört *P. vernum* (tidigare *P. tabernaemontani*) närmast till hands. Den är välbekant för mig från Falbygden där den är rätt vanlig på torrbackar. Övriga småväxta arter är mestadels fjällväxter eller östliga.

Hursomhelst fanns det ingenting jag kunde göra åt saken, och inget hände förrän våren 2020. I mitten av mars besökte jag Knaxås igen och undersökte en rasbrant på ostsidan (med svartbräken och ett friskt bestånd av kärleksört) när jag fick se några övervintrade blad av vad som uppenbarligen var samma fingerört, i underkanten av en håll. Två blad hade lossnat, och jag tog dem som belägg. När jag studerade dem hade de stipler som skulle kunna stämma med småfingerört. Dock hade jag inget att jämföra med i detalj; jag hittade inga bra foton på nätet av övervintrade blad av fingerörter, och pandemin förhindrade besök på lokaler på Falbygden.

I april 2020 besökte jag bergen på och kring Sisjöns skjutfält ofta. Vid ett besök på Knaxås lade jag flera timmar på att åter leta efter tuvan från 2019, och hittade till slut ett par nedväxta blad i kanten av en håll i tallskogen. En annan dag hittade jag en fin rosett i en stigkant en kilometer längre in i bergen, ost om Fisjön. Småfingerört var ännu mer malplacerad på den lokalen: blandskog med blåbärsris på plan mark, inte i anslutning till någon brant som kunde tänkas ha haft en rikare flora.

Jag såg också att småfingerört är i princip okänd i Göteborgstrakten, i nutid och historiskt. Hade botanister som Fries misst en grupp lokaler i de här bergen, och

hade arten sen klamrat sig fast i hundra år? Jag hoppades det, och började fundera på hur jag skulle lägga upp min artikel till Calluna om de sensationella fynden.

Den nionde maj hade jag till sist möjlighet att besöka Falbygden, och passade på att besöka en lokal för småfingerört. Där växer den rikligt i kalkgrus, och sydvänt. Det var hela mattor av gula blommor. Årsskottens blad var små, ljusgröna och inte alls lika mina, men jag lyckades pilla fram några övervintrade blad, och de såg mycket mer lovande ut. Jag tog ett par som belägg.

Lördagen den 16 maj var jag tillbaka i Mölndal och valde att gå ut i skogen igen,

Blodrot ost om Fisjön den 16 maj 2020. Övervintrade blad och årsskott i tidigt stadium.

hellre än att plocka ut bladen ur växtpressen och gå över dem med lupp. Jag hade ju tre lokaler jag kunde hitta tillbaka till, och de borde ha börjat skjuta skott. Även om de kanske var senare än småfingerörterna som växte solöppet på Mönarp.

Blodrot, pressat övervintrat blad samlat i Mölndal, maj 2020.

Småfingerört, pressat övervintrat blad samlat i maj 2020 på Mönarp, Kinneved socken.

På första stället på Knaxås sköt det upp starka skott av blodrot *Potentilla erecta* bredvid det övervintrade bladet. På andra stället, i ostbranten, likaså. Den tredje tuvan längre in på skjutfältet såg i stort ut som vid förra besöket, men började skjuta skott som uppenbarligen var blodrot. Mysteriet var löst. Jag hade inte gjort något fynd, men jag hade lärt mig något om blodrot.

Jag hade tidigare övervägt men förkastat blodrot. Medan fingerörter ofta verkar fokusera växtkraften på bladrosetter, har jag alltid haft intrycket att blodrotens skott kommer upp ur jorden utan några basala blad att tala om. Det är så den illustreras i flororna, och det är väl också en bättre strategi för att växa i slutet vegetation med högre konkurrens.

Men tydligen sätter blodrot, åtminstone ibland och kanske särskilt i låg vegetation, något som liknar övervintrande bladrosetter. Dessa blad är mörka, ibland rödfärgade, bredflikade och långskaftade, med fastväxta stipler liknande mer typiska fingerörter.

När jag jämför belägg av övervintrande blad av småfingerört och blodrot är de påfallande lika. Båda har glest långhåriga stjälkar och bladkanter; de fastväxta stiplerna är liknande. Blodrotens blad är mestadels trefingrade, men även femfingrade.

Så nu vet vi det!

Raggträjon funnen även i Västergötland!

Roger Gahnertz (text och foto)

Decembergatan 51, 415 47 Göteborg, roger.gahnertz@telia.com

Under de år jag känt Erik Ljungstrand har han många gånger nämnt att man under senhösten, vintern och den tidiga våren skall hålla utkik efter träjon *Dryopteris filix-mas* som är vintergrönt, då det kan vara raggträjon, en art som inte tidigare hade påträffats i Sverige men däremot i Danmark och Norge. Alla vintergröna exemplar är dock inte raggträjon, utan även "vanligt" träjon kan vara vintergrönt.

Det dröjde till 2017 innan Stig Ingvarsson gjorde det första fyndet av raggträjon ("borrerträjon") *Dryopteris affinis* subsp. *borreri* i Sverige, i naturreservatet Rördalen i Spekeröds socken i Bohuslän. Om det kan man läsa i Stigs artikel (Ingvarsson 2021).

När coronapandemin slog till våren 2020 begränsades mina botaniska utflykter eftersom jag inte är ägare av en bil. Därför åkte jag så lite som möjligt med kollektivtrafiken och det blev då tillfälle till många promenader i mitt närområde, runt Kortedala i nordöstra Göteborgs kommun.

Under en promenad tidigt på våren 2020 vid A2/LV6:s före detta övningsområde i Kviberg fann jag ett träjon som var vintergrönt. Jag tog ett blad och undersökte det när jag kom hem och med hjälp av tillgänglig litteratur undersökte jag mitt fynd men kom fram till att det nog var ett vanligt träjon.

I juli 2020 var jag med Ragnhild och Neil Crawford på en utflykt i Svartedalen och vi gjorde då ett besök i Rördalens

naturreservat. De kunde då visa mig Stig Ingvarssons fynd av raggträjon. Jag tog några bilder och hemma tyckte jag att det inte såg ut som det träjon jag funnit vid Kviberg.

Den 24 maj 2022 blev det åter en promenad hemmavid och jag passerade då platsen för det vintergröna träjonet och tittade lite närmare på det och tyckte mig se en svart fläck vid småbladens fäste. Jag erinrade mig då att jag aldrig sett ett "färskt" exemplar av träjonet utan enbart fjolårsblad under tidig vår. Eftersom det bara fanns en planta bestämde jag mig för att inte ta med ett blad utan göra ett nytt besök och då ta med mig kamera.

Ett par dagar senare efter att jag uträttat några ärenden blev det en kort promenad mellan regnskurarna och ett nytt besök på lokalen och jag tog då ett par foton och kunde på platsen även jämföra "min" planta med andra plantor av träjon som växte några meter ifrån. De såg verkligen annorlunda ut!

Nedre sekundärfliken skaftad och försedd med tand.

Lokalen är belägen strax norr om A2/LV6:s före detta övningsområde på en avsats i en sydvänd klippbrant i Partille socken. Delar av Partille socken vid Utby och Gärdsås är numera inkorporerade i Göteborgs kommun, men de ligger fortfarande i Partille socken.

Biotopen är en trivial blandskog med bland annat tall *Pinus sylvestris*, bergesk *Quercus petraea*, blåbär *Vaccinium myrtillus*, rönn *Sorbus aucuparia*, vildkaprifol *Lonicera periclymenum* och piprör *Calamagrostis arundinacea*. Det finns endast en planta med ett litet sidoskott, förmodligen från jordstammen. Inga hot mot lokalen verkar föreligga då det är ett strövområde för invånarna i Kortedala och Utby.

Tillbaka hemma mailade jag några bilder till Erik så att han skulle titta på dem. Det dröjde inte mer än ett par minuter innan Erik ringde och berättade att det förmodligen var raggträjon, det andra fyndet i Sverige, men denna gång i ett annat landskap, Västergötland! Erik sa att han skulle skicka mina foton till prof. em. Christopher Fraser-Jenkins i Portugal för att få fyndet bekräftat.

Ett par dagar senare kunde Erik meddela mig att Fraser-Jenkins ansåg att det verkligen var raggträjon *Dryopteris affinis*, och närmare bestämt underarten "borrerträjon" *D. a. subsp. borrieri*! Detta är det andra fyndet av raggträjon i Sverige, och det tillhör samma underart som Stig fann i Bohuslän!

Måndagen den 31 maj träffade jag Erik och några andra intresserade och vi gjorde ett besök på lokalen för raggträjon. Stig Ingvarsson och Erik var helt överens om att det verkligen var raggträjon jag hade funnit!

Förmodligen finns det fler lokaler för raggträjon i Sverige, åtminstone i landets sydvästra del (Skåne och Halland torde vara de landskap där chansen är störst att göra nyfynd). Om ni är ute på promenader under sen höst, snöfri vinter och tidig vår så håll utkik efter vintergrönt träjon. Det kan ju vara raggträjon!

Referens

Ingvarsson, S. 2021: Raggträjon funnet i Bohuslän. -- Calluna 38(1): 26-29.

Fingerborgsblomma peloria-form och lite andra fynd

Roland Lyhagen (text och foto)

Fjärilsgatan 2, 268 32 Svalöv, roland.lyhagen@gmail.com

Några dagar före midsommar satt jag på det årsgamla trädäcket på vår skogsgård och blickade ut på torpväxterna. Fastigheten Strömmen ligger i norra delen av Tranemo kommun och gränsar till både Svenljunga och Borås kommuner. Jag beundrade de 28 blomstänglarna i knopp av fingerborgsblomma *Digitalis purpurea* runt däcket. Eftersom vi rört runt i jorden när däcket anlades i fjol så tycks gamla frön av fingerborgsblomma kommit i groningsläge (6393609, 1344987). Det fanns gott om rosetter i fjol som nu gick i blom. Lite förundrad var jag av att det tidigare funnits enbart rödblommiga varianter medan alla årets exemplar är vitblommiga. Men så fångas jag av att tre blomstänglar har en stor knopp i toppen som ligger långt före de nedersta blomknopparna i utveckling. Dagarna går och plötsligt är det stora klockformiga blommor som slår ut i toppen. Jag har läst om peloriaformen hos gulsporre (Grafström 2007, Nilsson 2007), som redan Linné beskrivit, men var inte bekant med andra arters utbildning av denna form. Efter lite googlande stod det klart att det var peloriaformen av fingerborgsblomma. Till skillnad mot normala bilateralsymmetriska blommor hos en radiärsymmetrisk blomma, vackert klockformig och uppåtriktad. Den har dessutom åtta ståndare, mot normalt fyra, vilka trängs i blomman. Torbjörn Tyler uppskattar frekvensen för peloriaformen i fingerborgsblomma till mellan 1 och 0,1 promille (<https://fragaenbiolog.blogg.lu>).

Tre stänglar med peloriaform av fingerborgsblomma.

Vi finner ofta fingerborgsblomma på hyggen i vår skog men jag har inte tidigare sett peloriaformen.

Åtta ståndare trängdes i blomman.

Bergglim i bergkross på skogsvägen.

Bergglim i förkastningsbranten.

Bergglim, gaffelbräken och hällebräken i branten vid vår infartsväg.

Bergglim kom med bergkross

Vi har rustat upp en skogsväg till full bärighet för timmerbilar. Vid vändslungan upptäckte jag i den grova bergkrossen massor med bergglim *Atrichia rupestris* i full blom vid midsommar (6392846, 1344964). Närmsta förekomst finns cirka en kilometer norr om vändplanen i en förkastningsbrant

med gnejs vid vår infartsväg till gården. Den mest sannolika förklaringen till bergglimmen på vändplanen är att frön följt med bergkrossen vid anläggandet av vägen i fjol och förrfjol. Materialet kom från ett stenbrott cirka två mil bort. Bergglim är för övrigt inte så vanlig i södra delen av Sjuhäradsbygden (där vår gård ligger), enligt Västergötlands flora (Bertilsson, A., m. fl., 2002). Dock har vi en väldigt rik förekomst som ovan nämnts vid vår infartsväg (6393671, 1345119). Där finns också hällebräken *Woodsia ilvensis* och gaffelbräken *Asplenium septentrionale* i samma brant.

Skvattram i tallmossen

Bara ett par hundra meter väster om vändplanen upptäckte vår son Martin Lyhagen ett bestånd av skvattram *Rhododendron tomentosum* i en av våra större tallmossor (6392940, 1344837). Beståndet var cirka 25 m² stort i en sammanhängande cirkel. Den blommade vackert kring midsommar. Inte heller skvattram är särskilt vanlig i denna del av södra Västergötland. Det saknas helt prickar i Västergötlands flora i detta hörn av Tranemo kommun (Bertilsson 2002). På Artportalen finns inte några fynd angivna inom flera mils radie från vår fyndplats.

Skvattram i tallmossen.

Backrutan finns kvar

Vi har en gammal åker- och betesmark som efter upphört bete sakta håller på att växa igen. Där finns vanlig backruta *Thalictrum simplex* subsp. *simplex* som jag noterat första gången i juni 1999 och även fotograferat den (6394762, 1344738). Nu har den hamnat på rödlistan som nära hotad (Johansson & Sahlin 2022). Backrutan växer i ett område som heter Göshult och som tidigare låg i Svenljunga kommun. Vi har fastighetsreglerat så att den numera ligger i Tranemo kommun. Jag har kontrollerat årets status och fann minst ett 20-tal skott på väg upp i gräset samt ett skott i blom. Den artrika floran i denna rest av ett gammalt kulturlandskap har jag beskrivit i en artikel i Calluna 1998 (Lyhagen 1998).

Ännu ett fynd av pärleternell

Jag har tidigare rapporterat om pärleternell *Anaphalis margaritacea* som dykt upp ute i vår skog på Strömmen (Lyhagen 2016, 2018). Nu hittade jag ytterligare ett

Backrutan finns ännu kvar, men hur länge?
Ängen växer igen.

Pärleternell på tredje lokalen i vår skog.

ställe på en av våra skogsvägar (6394366, 1344979). Den nya lokalen ligger cirka 225 meter från 2018 års lokal och 900 meter från 2016 års lokal. Årets exemplar är ovanligt stora och frodiga liksom många andra örter och gräs i år. Pärleternellen verkar definitivt vara på spridning i landskapet.

Spenslig ullört på gårdsplanen

Gårdsplanen på vår gård (6393647, 1345000) är från början uppgrusad för tio år sedan med grus från någon täkt i Sjuhäradsbygden. För fem år sedan skrapades planen av en lastmaskin men inget nytt grus lades på. Planen är ganska grön genom inväxning från kanterna men i ett mittstråk är det fortfarande en del blottad grusmark. Där dök det upp 100-tals med ullörter efter midsommar i år. När jag lite senare på sommaren examinerade den visade det sig vara spenslig ullört *Logfia minima*. I Västgötlands flora (Bertilsson 2002) finns inga prickar eller fynd redovisade i södra Västergötland. Sökning på Artportalen för perioden 2000-2022 och en ruta på cirka 12 × 12 km kring min fyndplats gav inga träffar. Är den ovanlig i denna del av Västergötland eller är den bara förbisedd?

Spenslig ullört dök oväntat upp på gårdsplanen på vår gård.

Referenser

Bertilsson, A., m. fl., 2002: Västergötlands flora. Lund.

Grafström, E. 2007. Peloria på Norra Alnön. Svensk Bot Tidsk. 101 (5)

Johansson, M. & Sahlin, E. 2022. Rödlistan för Västergötland 2021. Calluna 39(2).

Lyhagen, R. 1998. Göshult - en intressant rest av ett gammalt kulturlandskap. Calluna 15(2).

Lyhagen, R. 2016. Pärleternell mitt ute i skogen. Calluna 33(4).

Lyhagen, R. 2018. En ny lokal för pärleternell i Tranemo kommun. Calluna 35(4).

Nilsson, E. V. 2007. Blomman som kunde gjort Linné till Darwin. Forskning och Framsteg nr 1.

<https://fragaenbiolog.blogg.lu.se/peloria/> (Torbjörn Tyler)

Åsnefibbla återfunnen i Sverige efter drygt ett sekel

Aimon Niklasson (text och foto)

Trolltjärn 18, 43640 Askim, aimon@bahnhof.se

Stimulerad av Torbjörn Tylers ”webinar” sommaren 2020 om hökfibblor (*Hieracium*) så startade jag att samla fibblor i trakterna av Sotenäset i Bohuslän. Några gamla hade jag också liggande utan namn. I Bohusläns flora uppges 88 arter kända från landskapet. Inte så att jag kanske blivit så mycket klokare i hur man satte namn på dem men jag lärde mig i alla fall hur man tog hand om dem så att de kanske skulle kunna artbestämmas senare. Främst handlade det om i vilket skick som fibblorna var vid insamlandet och att man helst bör lägga dem i någon form av press redan i fält och sen byta papper ofta i början. Storleken är ju ofta behändig om man viker dem på mitten och genom att det relativt lätt går att bryta av dem strax under bladrosetten så blir roten kvar. Detta leder troligen till en viss försvagning men man utrotar inte individen på grund av sin okunnighet.

Jag skickade 100 ark till Torbjörn som raskt bestämde dem alla när de väl kom fram. De som var styvfibblor, sektionen *Tridentata* är ännu inte tillräckligt beskrivna för att kunna bestämmas till art. Han bestämde alla övriga utom två till art. Ett exemplar var för ”uselt” och en fibbla (troligen en klippfibbla) var ej känd från Sverige. Tre arter var rödlistade, dels *H. megavulgatum* stor hagfibbla (NT) som jag hittat på fler än ett ställe (12 lokaler vid inventeringen av Bohusläns flora), dels *H. contaminatum* (NT) utan svenskt namn (”parkfibbla” ej känd tidigare från Bohuslän med cirka 15 lokaler i Sverige) samt en hökfibbla tillhörande sektionen

Oreadea klippfibblor och som inte hittats under inventeringen och inte setts på över 100 år. Denna art heter *Hieracium onosmoides*, åsnefibbla (EN).

Detta visste jag ju inte när jag vandrade omkring vid den gamla domarringen i Bottna socken och den verkar finnas kvar även i år om jag nu lyckats bestämma den rätt i fält.

Kännetecken hos alla klippfibblor är gula märken. Den har också en klen bladrosett som vissnar tidigt redan när den blommar. Basen av stjälk och blad är ofta mörkvioletta, i övrigt blågröna och tätt med styva hår av en längd upp till fyra mm. Styvhårig även vid mitten av stjälken. De regelbundet tandade bladen som är tätt håriga och har rikligt med kanthår har killik bas. Rikligt med hår och glandler både på holkskäft och holkar. Strålblommorna är påfallande korta och svagt till tätt cilierade.

I den senaste rödlistan från Bohuslän så är 6 EN, 9 VU och 9 NT. Vill man gå vidare tror jag det är ett bra tips att lära sig utesluta alla styvfibblorna och hagfibblan *Hieracium triviale*. Då har man stor chans att hitta intressanta hökfibblor som ofta har en ganska lokal utbredning och vars evolution fortfarande är ganska outredd och komplicerad bland annat på grund av apomixi. Bohuslän har troligen ett relativt stort antal klippfibblor, som ej systematiskt undersöktes under inventeringen på grund av dåvarande kunskapsläge. Kan det manne vara så att det är större chans för intressanta fynd där människor samlats sen lång tid tillbaka?

Referenser

Tyler, T. (2019). Hökfibblor - Hieracium. Artfakta. SLU Artdatabanken.

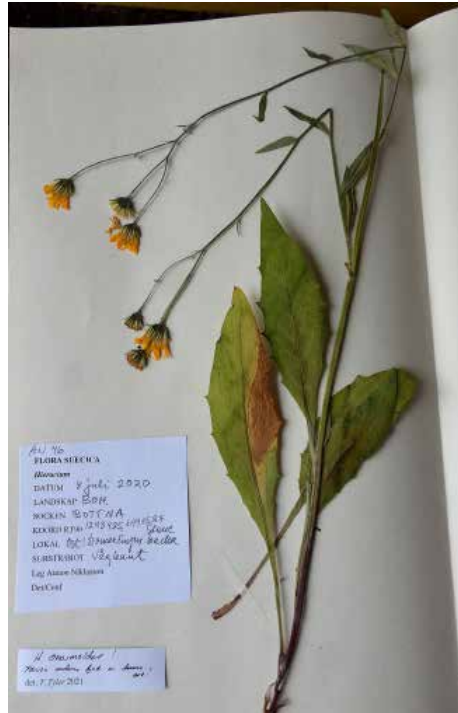
Torbjörn Tyler 3 föreläsningar på Youtube.

<https://www.youtube.com/watch?v=x-QWo2CVK4gY>

<https://www.youtube.com/watch?v=G-cWmFGsDyV4>

<https://www.youtube.com/watch?v=6AprxM-17VMc&t=3109s>

Åsnefibbla, notera små korgar och få regelbundet tandade basala blad.

Birgittas växtnötter

I det här numret av Calluna hoppar vi över Börjes växtnötter. Inspirerad av honom funderade jag på om jag hade några "växtnötter" ute på gården. Och ja, det hade jag. Svaren finns på sidan 28,

Sura pengar

Evigt smycke

Nedsänkt klump i havet

Trist näste

Växt som en spik

Birgitta Herloff

Ny och digital utflyktsguide för Halland

Lars Stibe* & Börje Wernersson**

* Markstigen 4, 302 40 Halmstad, lasse.stibe@gmail.com

** Heljereds Byväg 13, 428 36 Kålleröd, borje.wernersson@gmail.com

Hallands Botaniska Förening publicerade i mars 2022 en ny, digital guide med 58 botaniska utflyktsmål från Hallands alla kommuner.

Varför en digital guide?

Idén med en botanisk utflyktsguide föddes av styrelsen för Hallands Botaniska Förening. Projektet startade hösten 2019, några månader innan covid-19 pandemin bröt ut i vårt land. En arbetsgrupp formades med medlemmar från styrelsen och några andra föreningsmedlemmar med goda kunskaper om Hallands växtvärld. Den huvudsakliga målgruppen för guiden är den botanikintresserade allmänheten, men även mer erfarna botanister i eller på besök i Halland. Huvudsyftet med guiden är att stimulera intresset för Hallands växtvärld och botanik i allmänhet, speciellt hos yngre-medelålders människor. Erfarenheter från Facebookgruppen Botanik i Väst visar på stort intresse för botanik, speciellt hos medelålders kvinnor, som dessutom är vana vid digital kommunikation. Guidens riktlinjer och val av utflyktsmål togs fram av arbetsgruppen bakom utflyktsguiden och motsvarigheterna för Bohuslän, Västergötland och Öland utgjorde inspirationskällor. För att anpassas till den tänkta målgruppen innehåller guiden kortfattad text med svenska växtnamn. Den färdiga guiden presenterades för medlemmarna vid föreningens årsmöte den 31 mars 2022 och den publicerades samtidigt på föreningens hemsida. Projektet har genomförts ideellt och utan sponsorer.

I Hallands Flora, som gavs ut 1997, finns ett långt avsnitt med drygt 60 botaniska utflyktsmål. 26 av dessa finns även med i den nya utflyktsguiden. Den innehåller dessutom 32 nya utflyktsmål.

Beskrivning av guidens innehåll

Tidigt bestämdes att guiden inte skulle tryckas utan bara publiceras digitalt som en anpassning till vårt nutida och digitaliserade samhälle. Fördelen med detta är inte bara radikalt lägre kostnader jämfört med en tryckt version, utan att det även ger möjlighet till enkel uppdatering och att lägga till eller ta bort utflyktsmål.

Kärrenpiprot i Hagöns naturreservat utanför Halmstad, en av bara två lokaler i Halland.
Foto: Lars Stibe

Klockgentiana. En sydvästlig art som finns på åtta av utflyktsmålen.

Foto: Börje Wernersson

Möjligheten till enkel uppdatering gör att användbar information om rödlistade växter på utflyktsmålen (som uppdateras vart femte år) finns med i vår guide vilket andra tryckta utflyktsguider saknar.

På alla utflyktsmål utom ett är fokus på kärlväxterna. Undantaget är Ödegärdet i Hylte kommun där det är lavar som lockar. Området är ett av de artrikaste i landet för lavar på bok. På några utflyktsmål finns även uppgifter om insekter och svampar.

Varje utflyktsmål beskrivs på två sidor, där den första innehåller en allmän beskrivning av området, dess typiska växtarter, en miljöbild och andra tips. Här finns också information om rekommenderad besökstid och om hur man hittar dit. På den andra sidan finns en karta med nummerade delområden, markering av lämplig parkeringsplats och eventuell toalett, och lämpliga vandringsvägar. I anslutning till kartan finns en artlista för delområdena, där rödlistade arter markerats med fet stil, liksom en eller flera bilder på arter som förekommer i området.

Guiden inleds med en allmän del med dess författare, fotografer och andra som på olika sätt bidragit. Den innehåller även

information om rödlistade arter i Halland och hur dessa övervakas genom floraväkterna. I denna del finns tips till guidens huvudsakliga målgrupp på lämpliga floror, fotoappar för artbestämning, botanikgrupper på Facebook och andra källor till kunskap om florin i Halland. Här finns också korta texter om bl.a. växtriket Halland, om fridlysta växter och om främmande invasiva växter samt om allemansrättens rättigheter och skyldigheter.

Guiden består av pdf-filer, vilka kan laddas ned kostnadsfritt till datorer, läsplattor eller smarta telefoner från vår hemsida. Den allmänna delen laddas ned separat medan beskrivningarna av utflyktsmålen kan laddas ned var för sig eller samlat per kommun. Det finns också möjlighet att ladda ned en gpx-fil med alla delområden. Filen kan läsas in i en GPS eller i t.ex. Google Maps.

Länk till hemsidan: www.hallandsbotan.org

Direktlänk till utflyktsguiden: www.hallandsbotan.org/wp/utflyktsguide-halland/

Historien om Västgötslätterna: De första

Göran Ljungkvist

Hasselvägen 38, 435 38 Mölnlycke, ljungkvistg9@gmail.com

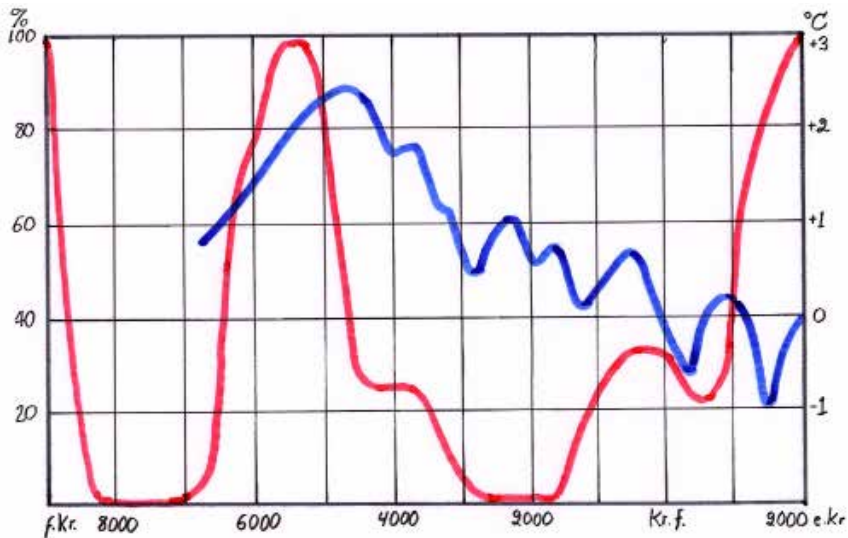
De första hade det inte så lätt. De kom knappast till ett land ”ther miölk och han-nog vthi flyter”, som det stod i bibeln förr. De första besökarna i det vi idag kallar Sverige var tyska renjägare som kom över till Skåne för drygt 14 000 år sedan. Men det tog ytterligare tretusen år innan vi hade en etablerad befolkning efter ett antal försök och bakslag. Gud kallade Israels folk för hårdnackat, och hårdnackade var de som försökte flytta norrut. Det var till sist de västeuropeiska jägarna/samlarna, mörka och blögdga, som spred sig efter västkusten långt upp till Nordnorge. Tusen år senare kom en invandringsvåg över nordkalotten ned längs norska kusten, där de mötte de söderifrån kommande och blandade sig med dem. Och fler invandringsvågor, främst från öster, fyllde på. Om ni vill ni veta mer om de tidiga invandrarna och deras umbäranden, så läs Jonathan Lindströms nyligen utkomna *Sveriges långa historia*.

Att det tog tid var inte så konstigt. Det som vi nu kallar Sverige genomgick stora förändringar under de första 5000 åren efter att isen dragit sig tillbaka. Ja, lerslätterna låg ju till och med under havsytan tills landhöjningen lät dem skåda ljuset. Tundra invaderades så småningom av björk. Men björken ersattes åter av arktisk flora under yngre dryas, den extremt kalla köldperioden som nämnts tidigare. Omkring år 8000 f.Kr. blev dock klimatet bättre och mildare. En gles stäppskog av björk och asp och så småningom tall tog överhanden; så inleddes den postglacial vi

lever i, Flandrium kallad. Betingelserna för växter och djur, inklusive människan, ändrades alltså kraftigt under de inledande årtusendena efter istiden.

Så blev klimatet ordentligt mildare. Under den atlantiska värmeperioden var temperaturen två-tre grader varmare än idag. I det varma och fuktiga klimatet bredde ädellövskogar ut sig över hela Sydskandinavien upp till Mälardalen. Ett ekosystem bildades som var relativt stabilt under tretusen år, från 6800 till 3800 år f.Kr., med skogar av ek, lind och tall på torrare jord och ask och alm på fuktigare. Pollendiagrammen visar också en kraftig expansion av al, vilket kan tyda på att blöta svårframkomliga sumpskogar täckte stora arealer låglänt mark; kanske betydande delar av våra slättbygder. Så här föreställer sig botanikern och poeten Sten Selander detta landskap i sin bok *Det levande landskapet*:

Vi vet att en urskog av lövträd höljde in slätterna i ett svällande mångmila täcke utan andra avbrott än tallskogen på grusåsar och sandmoar, myrarnas bruna fält av ag och sjöbäcken med dess krans av alkärr och videsnår. Och vi vet att skogen var sumpigare, mörkare och mer oframkomlig än någon nutid, med kvalmigt fräna dunster av dy och multnande träd ur bråtar av fallna stammar [...] Vildsvin bökade efter ollon och rötter i myllan. Kilometervida mattor av vårblommor skimrade i solspelet under hasslarna och senare på sommaren skymtade bleka mullorkidéer ur den gröna skuggan.

Klimatet efter istiden jämfört med det vi har idag. Röd linje visar vattenståndet i Sydsvenska sjöar, ett mått på humiditeten. Den blå linjen visar temperaturens växlingar. Efter *Det svenska jordbrukets historia: Jordbrukets första 5000 år.*

I skogsgölarnas ljumma gytta kravlade kärrsköldpaddor. Manshöga ormbunkar och jättealor på höga socklar speglade sig i svart, orörligt vatten och det brakade i vindfällena då visenter och uroxar plumsade fram genom sumpskogen. Vid de tröga åarna reste sig bäverdammar, hägerkolonier vitmenade sina boträn vid sjökanterna, och odinsvalan, den svarta storken, seglade fram över trädtopparna.

Detta är långt ifrån dagens slättlandskap. Men de fångstfolk som levde där hade det säkert ganska bra; sköldpaddssoppa? I Danmark och södra Sverige fanns under den yngre jägarstenåldern, 5500 till 4000 f.Kr., en gemensam kultur, Erteböllekulturen. Den karakteriserades av relativ bofasthet i byar med flera hundra innevånare nära havet. De levde av fiske, marin jakt och skaldjur, men det är möjligt att de fick näringsbidrag från enklare odling.

Kanske nässlor? Sannolikt hade man kontakt med de bönder som hade etablerat sig söder om Östersjön.

Jordbruket uppstod i Mellersta Östern för 10 – 12 000 år sedan och spreds via Anatolien upp genom Europa. För ungefär 7500 år sedan hade det nått mellersta Tyskland, Polen och Ukraina, för att därefter sänka spridningstakten och helt stanna av i cirka 1500 år. Denna kultur kallar vi den bandkeramiska, efter det sätt man dekorerade sina lerkärl. Deras bosättningar, ett par till ett halvt dussin hus i byar omgivna av palissader som i sin tur låg i klungor om 10-20 byar, var mestadels placerade på sluttningar ned mot floder. Betesmarkerna fanns nere mot vattnet och de fasta åkrarna var högre belägna. Man odlade vete (enkörn, emmer), korn, ärtor, linser och lin. Bland husdjuren dominerade nötboskap, men man höll också får/getter

och grisar. Kanske bedrev man växelbruk mellan baljväxter och säd, eventuellt gödslade man också åkrarna. Men man gjorde alltså halt ungefär tio mil från Östersjökusten i närmare 1500 år.

Längre västerut fanns en annan jordbrukande kultur, Michelsbergkulturen. Man tror att deras föregångare, precis som bandkermikerna, utvandrat från Anatolien, men tagit vägen utefter Medelhavets norra kust, via Spanien och att kulturen därefter utvecklades i Parisbäckenet. Därifrån drog de norrut och sannolikt är de våra första skandinaviska jordbrukare.

Varför stoppade bandkermikerna och varför blev det Michelsbergarna som tog steget? Förklaringen kanske är så enkel som att de förras relativt avancerade jordbruk inte fann de floddalar de föredrog, utan i stället Nordtysklands och Polens tunga lerslätter. Michelbergarna hade en mer mobil kultur, med enklare hus och en ekonomi baserad mer på boskap och mindre på odling av säd och då med färre grödor, enbart vete och korn. De hade helt enkelt ett jordbruk som bättre passade en

flytt upp i Norden. Och så var det kanske flintan i Själlands och västra Skånes jordar som drog.

Men vart tog då fångstfolken vägen? Först kan vi ju anta att de inte konkurrerade om samma biotoper som jordbrukarna. Falbygden lär inte ha kryllat av jägare, de kanske snarare höll sig till fisk- och fågelrika vatten runt exempelvis Hornborgasjön. En del av dem flyttade på sig, en del kanske fördrevs och en del sögs upp i jordbrukskulturen. Men längs kusterna och i norr frodades olika jägarkulturer ända ned till Dalälven och det ända fram i medeltid. En av dessa fångstkulturer, gropkermikerna, kom i en invandringsvåg runt 3350 f.Kr., då även till Västergötland med bosättningar vid Hornborgasjön och Väneren. Detta trots att de mest levde vid havskusterna med en ekonomi baserad på främst säljakt, kanske i kombination med tama, halvilda eller vilda svin.

Men i nästa avsnitt får vi träffa de som vågade ta steget, de som var våra slätters första skapare.

Min sommar

Birgitta Herloff

Skepparegången 6, 413 18 Göteborg, birgitta.herloff@gmail.com

En för mig tämligen händelselös sommar börjar gå mot sitt slut. Att det knappast hände någonting speciellt, till exempel att man drabbades av Corona, är ju skönt för en åldrad sjukling. Men som sådan har man ju hemtjänst och får träffa en blandad bukett av yngre och äldre, kvinnor och män, svenskar och nysvenskar. Världen: Australien, Kina, Thailand, Afghanistan, Iran, Syrien, Eritrea, Somalia, Tanzania, Uganda, Polen, Nordmakedonien, Bosnien, Brasilien, Costa Rica och Colombia glimtar förbi. Ofta leker jag svensklärare och många har nu lärt sig ordet durkslag (vet alla svenska ungar vad det är?) – lite fånigt men användbar kunskap i ett kök. Under sommartid är det många studenter som vikarierar, mest blivande lärare och socionomer.

Jag försöker pracka på mina ”hemtjänstare” lite botanisk kunskap. Det är det inte många som bryr sig om, men en blivande lärare, som tycker att botanikkursen på lärarhögskolan var för kort och ytlig, har fått påfyllning av mig. Han plockar med sig lite växter, som han får namn på och veta var de finns i systemet, hur en korgblommig växt är konstruerad och hur man skiljer gräs från halvgräs. I vintras utökades flera invandrades ordförråd med amaryllis och hyacint.

Sedan december 2019 tills nu i månads-skiftet juli/augusti 2022, alltså lite drygt

två och ett halvt år, har 101 ”hemtjänstare” fixat frukost (10 minuter), lunch (25 minuter) och kvällsmat (10 minuter) till mig samt hjälpt till med diverse andra småsaker, som ryms inom den snävt tillmätta tiden. De springer mellan ”brukarna” upp och ner i Mashuggets backar och trappor. Att de orkar! Och att de orkar vara glada och trevliga! ”Vad fan får jag för pengarna?” undrade ordföranden i Svenskt Näringsliv apropå skatter (han har väl förmodligen såväl gått i skolan som åkt runt på våra vägar). Jag får i alla fall just nu en starkt subventionerad hjälp med att klara vardagen.

Inte trodde jag väl att jag skulle få några fler kryss i mitt liv. Men det har jag fått i sommar. På sidorna 8-10 skriver Erik Ljungstrand om maskrosfynd, bland annat om att han funnit Bökmans maskros på Kjellmansgatan i Göteborg. Han gav mig en noggrann beskrivning av dess karaktärer (bland annat en röd mittnerv på bladet) och växtplats. Kjellmansgatan är en tvärgata till Skepparegången där jag bor. För en människa med välfungerande lungor är avståndet till fyndplatsen synnerligen kort. För mig är avståndet långt men inte helt omöjligt att klara av. Så jag masade mig långsamt fram längs gatan och spanade. Och visst hittade jag Bökmans maskros.

I förra numret av Calluna berättade jag att Eva Andersson är under inskolning till

ny redaktör. Nu har Eva installerat redigeringsprogrammet InDesign på sin dator och vi kan börja dela på jobbet.

För många år sedan köpte jag ett ”paket” där bland annat InDesign och Photoshop ingick. När min laptop började bli extremt långsam och den vita färgen på skärmen blev rosa var det dags för en ny dator. Det visade sig att ”paketet” var knutet till datorn och inte till mig som person och alltså inte gick att flytta över till den nya datorn.

Numera kan man inte köpa programmet utan måste prenumerera. Det var dyrt och dessutom skulle ju också Eva behöva programmet. Det kändes ganska oroande. Men så småningom fick vi klarhet i att man ju inte behövde hela ”paketet” utan bara InDesign och Photoshop. Det senare hade redan Eva. Så nu har jag prenumererat på InDesign (till en betydligt rimligare kostnad) och prenumerationen kunde knytas till två datorer. Hurra! Så nu kan vi hjälpas åt med layouten och Eva kan behandla bilderna i Photoshop. Med denna inblick i redaktionens värld slutar jag för den här gången.

Bökmans maskros. Foto: *Eva Andersson*

Ett fynd i de masthuggska bergen
med mittnerv i just rätta färgen.
som Erik beskrev
för mig, som ju blev
av krysset så glad in i mården.

Svar på Birgittas växtnötter: klöveroxalis, päroleternell, knölklocka, gråbo och nagelört.

Manusstopp för Calluna (4) 2022

Manuskript till Calluna häfte 4, 2022 skall vara redaktionen tillhanda senast 15 november. Skicka helst ditt manuskript som oformaterad wordfil, bilder i JPEG och tabeller i excel som bifogade filer till birgitta.herloff@gmail.com.

Postadress och telefon:

Birgitta Herloff, Skepparegången 6, 413 18 Göteborg, tel. 031 - 122390.

Ring gärna i förväg och berätta vad du tänker skriva om.

Västergötlands Botaniska Förening säljer

Västergötlands flora, 743 sidor	200:-
Västergötlands flora, Supplement 1, 53 sidor	20:-
Västergötlands flora, Supplement 2, 32 sidor	20:-
Västergötlands Flora CD	50:-
Botanisk Västgötalitteratur, 63 sidor	50:-
Floran i Habo kommun, 256 sidor	150:-
Botaniska besöksmål i Västergötland, 294 sidor	200:-

Eventuell portokostnad tillkommer

Botaniska Föreningen i Göteborg säljer

Göteborgs och Bohus läns fanerogamer och ormbunkar (Fries 1971), 453 sidor*	100:-
En frisk och blomstrande perenn (Bernström 1989), 144 sidor*	100:-
En sekelgammal perenn (Herloff 2019), 80 sidor	100:-

*Medlemmar i BFiG kan köpa böckerna med
medlemsrabatt för 75:-

Ovan: En utflyktsguide för Halland presenteras på sidaorna 22-23. Här syns ett av utflyktsmålen, Sinanders kulle i Varberg. Foto: *Christer Andersson*

Framsidan: Bökmans maskros, ett av flera maskrosfynd sommaren 2022, se sidorna 8-10. Foto: *Eva Andersson*

Innehåll

- 1 Börjeson, G. Ordföranden i VBF har ordet
- 2 BFiG;s program för perioden september 2022 – februari 2023
- 4 BFiG;s och VBF;s exkursionsprogram 2022 – Del 2
- 5 Exkursion till Kreta 2023
- 5 Wernersson, B. Börjes blomkluringar
- 6 Arvidsson, L. In memoriam Per-Arne Andersson
- 8 Ljungstrand, E. Några maskrosfynd under våren 2022
- 11 Grahn, J. Blodroten blev en besvikelse
- 14 Gahnertz, R. Raggträjon funnen även i Västergötland!
- 16 Lyhagen, R. Fingerborgsblomma peloria-form och lite andra fynd
- 20 Niklasson, A. Åsnefibbla återfunnen i Sverige efter drygt ett sekel
- 21 Herloff, B. Birgittas växtnötter
- 22 Stibe, L. & Wernersson, B. Ny och digital utflyktsguide för Halland
- 24 Ljungkvist, G. Historien om Västgötslättarna: De första
- 27 Herloff, B. Min sommar
- 29 Manusstopp för Calluna
- 29 Föreningarna säljer